

Strategi för ANDT- arbetet i Norbergs kommun

Antagen av kommunfullmäktige 2022-02-28, § 31

Inledning

Problematiken kring alkohol, narkotika, doping och tobak (ANDT) är en utmaning för hela samhället. Bland de negativa konsekvenserna av riskbruk och beroende av ANDT finns fysisk och psykisk ohälsa, relationella och ekonomiska problem som drabbar både individen och anhöriga. Utöver det mänskliga lidandet uppstår även samhällsekonomiskt negativa konsekvenser av kriminalitet, sjukdomar, trafikolyckor och våld som har koppling till bruk av ANDT.

Olika typer av insatser behövs på alla nivåer i samhället för att minska de negativa konsekvenserna av riskbruk och beroende av ANDT. Norbergs kommun har en viktig roll i det praktiska förebyggande ANDT-arbetet men har också ansvar för att i samverkan med regionen tillse att den enskilde missbrukaren ska få hjälp och vård.

Spel om pengar

I regeringens förslag till ny strategi för detta politikområde har även spel om pengar inkluderats, vilket ger förkortningen ANDTS. Spelberoende är sedan 2018 inkluderat i socialtjänstlagen och socialtjänsten har fått ett ökat ansvar att arbeta förebyggande samt att tillhandahålla insatser vid spelproblem. Ansvaret inkluderar även barn som bor tillsammans med en vuxen som har spelproblem. Då den nationella politiken i dagsläget inte innehåller området spel om pengar väljer Norbergs kommun att avvakta med att inkludera spel om pengar i föreliggande strategi. Vid revidering av Norbergs strategi för ANDT-arbetet kan komplettering göras, för att strategin ska följa de nationella målen.

Definitioner

En drog är ett ämne som genom sina kemiska egenskaper påverkar struktur och funktion hos den levande organismen. Dessa ämnen är sinnesförändrande och/eller beroendeframkallande. Inom begreppet ryms alkohol, narkotika, tobak, sniffnings- och dopingpreparat och läkemedel som kan missbrukas.

Tillsammans för Norberg 2030 och Agenda 2030

Kommunfullmäktige i Norbergs kommun har i *Tillsammans för Norberg 2030* pekat ut sex strategiska områden som är av särskild betydelse under mandatperioden 2018-2022. Det område som har tydligast koppling till det förebyggande ANDT-arbetet är *Norberg – att växa upp i*. Kommunstyrelsens mål för det strategiska området är *Vi har en god folkhälsa*. Ett av de 17 globala målen i FN:s Agenda 2030 är *God hälsa och välbefinnande*. Delmål 3:5 lyder: *Förebygg och behandla drogmissbruk*.

Kommunstyrelsens mål:
Vi har en god folkhälsa

FN:s delmål 3.5:
Förebygg och behandla drogmissbruk

Norbergs kommuns strategi för ANDT-arbetet med tillhörande handlingsplan fastställer hur kommunen ska arbeta för att uppfylla lokala och globala mål för området.

Barnets rättigheter

Barnkonventionen är sedan 2020 lag i Sverige, vilket bland annat innebär att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn och att alla barn har rätt till liv och utveckling. I ANDT-arbetet är det viktigt att både förebygga eget riskbruk av ANDT hos barn och unga och att stödja de barn som växer upp som anhörig till personer med missbruk.

Enligt en rapport från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) uppger var femte vuxen svensk att de under sin barndom bött med en vuxen som enligt dem druckit för mycket¹. Majoriteten av Sveriges kommuner erbjuder stöd till barn som växer upp i en familj där det finns missbruks- eller beroendeproblematik. Trots det deltar endast ett fåtal av dessa barn i de olika stödverksamheter som finns, enligt organisationen Junis kommunrapport². Ökad samverkan inom kommunala instanser anses av kommunerna själva vara den viktigaste åtgärden för att kunna utveckla stödverksamheten för barn.

¹ Ramstedt M (red) (2018). Aktuella perspektiv på alkoholkulturen i Sverige Om dryckesmotiv, dryckeskontext, attityder och anhörigproblematik. Rapport 177. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

² Junis kommunrapport 2020, <https://www.junis.se/wp-content/uploads/2021/05/kommunrapport2196.pdf>

Nationella mål för ANDT-området

Den senast fastställda nationella ANDT-strategin omfattar åren 2016-2020. En ny nationell strategi är under arbete: den så kallade ANDTS-strategin³. I förslaget till ny strategi inkluderas spel om pengar, samt en nollvision om att ingen ska dö till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftning⁴. Den senaste nationella ANDT-strategin har som övergripande mål:

Ett samhälle fritt från narkotika och doping, minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk.

Till det övergripande målet finns sex långsiktiga mål:

1. Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska.
2. Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska.
3. Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.
4. Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.
5. Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.
6. En folkhälsobaserad syn på ANDT inom EU och internationellt.

Vart och ett av målen har insatsområden kopplade till sig. Utvecklingen inom ANDT-området nationellt följs upp av Folkhälsomyndigheten.

Regional ANDT-strategi för det förebyggande arbetet 2017-2021

Länsstyrelserna har ett särskilt ansvar för att samordna och utveckla det förebyggande arbetet mot alkohol, narkotika, doping, tobak och spel i respektive län⁵. Länsstyrelserna samordnar insatser i det förebyggande ANDT-arbetet genom utbildning och information till kommuner och genom tillsyn av kommunernas kontroll av bland annat åldersgränser, serveringstillstånd och rökförbud i offentliga miljöer. Länsstyrelserna har även fått förstärkt uppdrag att särskilt stötta små kommuner med upp till 10 000 invånare, vilket i Västmanland innebär Norbergs kommun samt två övriga kommuner.

Länsstyrelsen i Västmanland har i samverkan med Region Västmanland, Polismyndigheten, Västmanlands Idrottsförbund och kommunrepresentanter utarbetat en strategi för det regionala ANDT-arbetet i Västmanland 2017-2021⁶. Den regionala strategin utgår från målen i den nationella strategin, och uttrycker hur den nationella politiken ska omsättas i Västmanland. ANDT-arbetet i Västmanland ska genomsyras av perspektiven folkhälsa, barnets rättigheter, jämställdhet och jämlikhet.

³ ”En förnyad strategi för politiken avseende alkohol, narkotika, doping, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021–2025” (prop. 2021/22:132)

⁴ <https://regeringen.se/regeringens-politik/ANDT-strategi-2021-2025/>.%202021-06-28

⁵ Förordning (2012:606) om samordning inom alkohol-, narkotika-, dopnings-, och tobaksområdet med mera.

⁶ Strategi ANDT-förebyggande arbete, Västmanlands län 2017-2021. Diarienummer: 706-2035-2017

ANDT-bruk nationellt och i Västmanland

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) gör nationella undersökningar om skolelevers erfarenheter av alkohol, narkotika, doping, tobak och spel om pengar.

Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät *Hälsa på lika villkor* undersöker bruket bland befolkningen i åldrarna 16-84 år. Sammanfattningsvis visar undersökningarna att rökning och alkoholkonsumtion minskar totalt sett i Sverige, medan narkotikabruk (främst cannabis) ökar något.

På regional nivå görs undersökningarna *Liv och hälsa* för personer i åldern 18 år och äldre och *Liv och hälsa Ung* för barn i årskurs 7 och 9 samt årskurs 2 i gymnasiet. På kommunal nivå är tillgången till kartläggningar av ANDT-bruk begränsad. I dagsläget är det endast regionens undersökning *Liv och hälsa Ung* som sammanställer data på lokal nivå, för Norbergs kommuns del gör dock det låga antalet svar att felmarginalerna är för stora för att ge relevant underlag.

Alkohol

Av 2020 års nationella CAN-undersökning bland elever i årskurs nio framgår att fyra av tio niondeklassare har druckit alkohol under de senaste tolv månaderna och alkoholkonsumtionen var högre bland elever i glesbefolkade kommuner.

I Västmanland har andelen unga som dricker alkohol minst en gång i månaden ökat för både killar och tjejer mellan 2017 och 2020 i länet, och är något högre bland tjejer. Innan dess, mellan 2002 och 2017 minskade andelen för både killar och tjejer. I åldern 18 år eller äldre är andelen riskkonsumenter av alkohol 15 procent bland män och 9 procent bland kvinnor i Västmanland. Riskkonsumtion är vanligast är bland yngre vuxna och minst vanligt bland äldre.

Narkotika

Av niondeklassarna i hela landet är det nio procent av pojkarna och sex procent av flickorna som svarade att de någon gång använt narkotika. Den vanligaste narkotikasorten att ha använt är cannabis. Nationellt rapporterade 3,8 procent av befolkningen 16-64 år att de hade använt cannabis under de senaste 12 månaderna, vilket kan jämföras med 2,8 procent år 2010⁷.

I Västmanland har andelen unga som någon gång använt narkotika ökat mellan 2017 och 2020. Innan dess, mellan 2010 och 2017 minskade andelen bland både killar och tjejer. Den vanligaste formen av narkotika är cannabis.

Doping

Av CAN-undersökningen bland elever i årskurs nio framgår att användandet av doping låg på 0,9 procent av eleverna, men är betydligt vanligare bland pojkar än bland flickor. De regionala undersökningarna innehåller inte frågor om doping.

Tobak

Tobaksanvändningen har minskat kraftigt sedan början av 2000-talet, och enligt 2020 års nationella undersökning röker en av tio niondeklassare. Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät *Hälsa på lika villkor 2020* visar på en liknande utveckling bland övrig befolkning som bland niondeklassarna. Även i Västmanland har andelen unga och som uppger att de röker dagligen minskat, och så även bland länets befolkning i åldern 18 eller äldre.

⁷ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/om-vara-datainsamlingar/nationella-folkhalsoenkaten/>

Främja, förebygga eller åtgärda

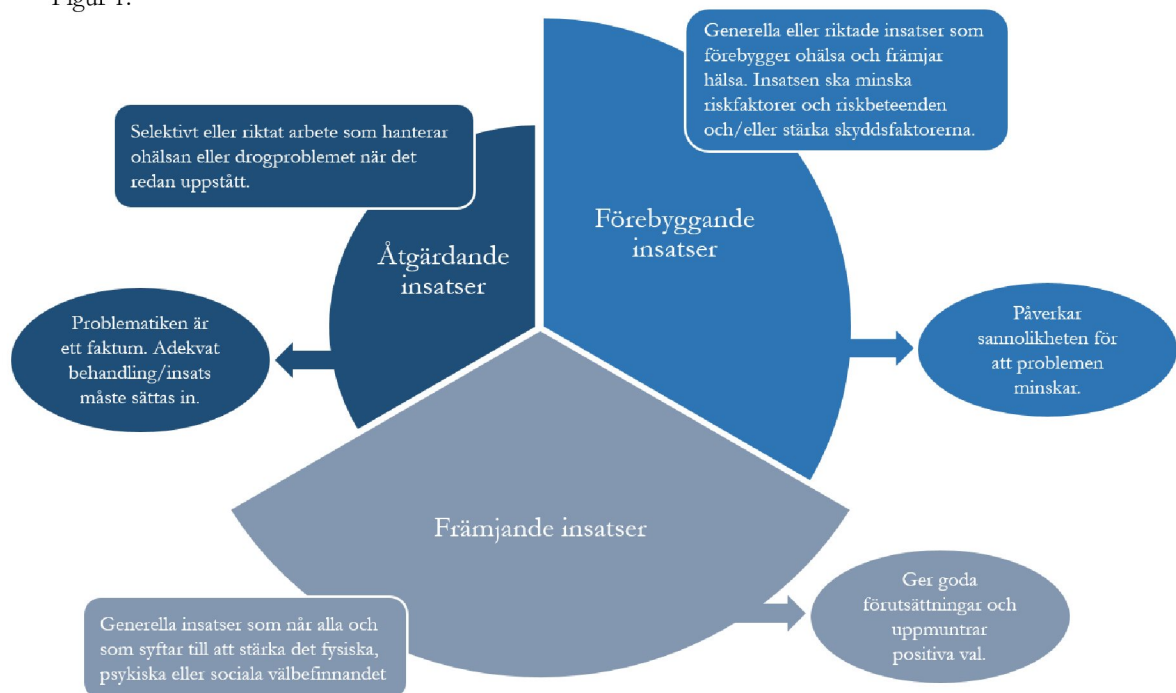
Ett sätt att analysera ANDT-arbetet är att dela in arbetet i kategorierna främjande, förebyggande och åtgärdande.

Främjande insatser är generella och ska nå ut brett. De syftar till att stärka det fysiska, psykiska eller sociala välbefinnandet. Främjande insatser ger goda förutsättningar och uppmuntrar positiva val. Exempelvis kan en främjande insats vara att verka för ett starkt föreningsliv. Ett annat exempel på en främjande insats är att stärka skola och vuxenutbildning, då utbildningsnivå och sannolikhet för narkotikabruk har ett konstaterat samband.⁸

Förebyggande insatser fokuserar på att påverka sannolikheten för problem som misstänks kunna uppstå. De kan vara generella eller riktade till en specifik målgrupp och syftar till att minska riskfaktorer och riskbeteenden och/eller stärka skyddsfaktorerna. Exempelvis kan en förebyggande insats vara att informera vårdnadshavare till högstadiel elever om ANDT-bruk bland barn och unga, då cirka 90 procent av alla som röker börjar innan de fyllt 18 år.⁹

Åtgärdande insatser kommer in när problemet redan är ett faktum. Insatserna är riktade till individen där ohälsan eller drogproblematiken är konstaterad, eller till individens anhöriga. Exempelvis kan en åtgärdande insats vara en placering enligt lagen om vård av missbrukare (LVM), eller en stödgrupp för barn i familj där missbruk finns.

Figur 1.

⁸ "Gruppen med lägre utbildning använder narkotika tre gånger så ofta som gruppen med högre utbildning". Socioekonomiska skillnader i narkotikaanvändning bland vuxna i Sverige. CAN rapport 198, 2021.

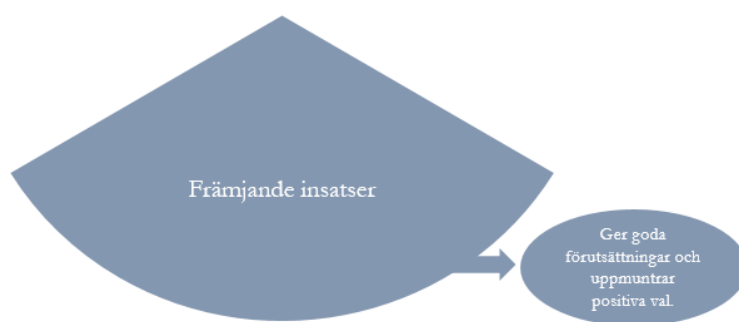
⁹ Liv och hälsa Ung 2020, Region Västmanland.

Indelningen av ANDT-arbetet kan visualiseras så som i figur 1 ovan, där de olika delarnas storlek också representerar visionen för omfattningen av arbetsinsatsen i varje del¹⁰. Både ur ett medmänskligt och ur ett resurseffektivt perspektiv är det önskvärt att arbeta mer med främjande och förbyggande än att arbeta med åtgärdande insatser när problemet redan uppstått.

Främjande ANDT- arbete i Norbergs kommun

Norbergs kommun driver många verksamheter som främjar det psykiska, fysiska och sociala välbefinnandet, i form av allt från äldreomsorg till bibliotek. Grundläggande för att ge individen goda förutsättningar och uppmuntra positiva val är utbildning, vilket gör att satsningar på att stärka förskola, grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning kan räknas till det främjande arbetet. Norbergs skolor arbetar också aktivt med ökad fysisk aktivitet, och elevhälsan ger årskursanpassade insatser kring hälsofrämjande teman såsom kost och skärmvanor. Ungdomsgården Unkan erbjuder drogfria aktiviteter för unga i Norberg, ofta med hälsofrämjande inslag såsom idrott och dans. Vid evenemang görs tester genom alkoholblås. Även Ungdomsmottagningen som drivs i samverkan mellan kommun och region är en främjande verksamhet.

Verksamheter som syftar till att stödja personer mot egen försörjning är en del av det främjande arbetet. Bland dessa insatser kan kommunens arbetsmarknadsenhet och Samordningsförbundet Norra Västmanland särskilt nämnas.

Norbergs kommun stödjer också på olika sätt de lokala föreningarnas arbete, som är en viktig del i befolkningens generella välbefinnande. Fritidbanken är ett exempel på en sådan insats.

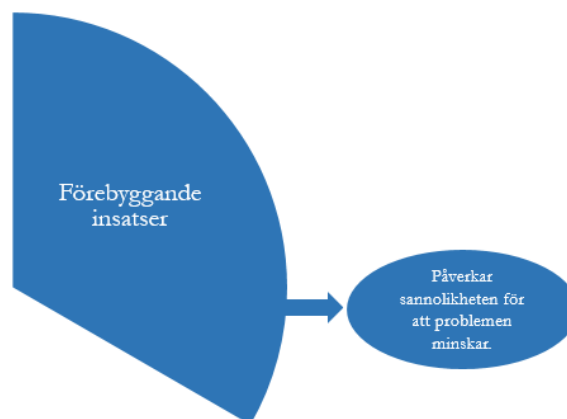
I ett brett perspektiv är också den samhällsplanering som kommunen gör en del av det främjande arbetet. Tillgång till motions- och rekreationsytor, god belysning och underhåll av vägar ger förutsättningar för invånarna att göra positiva val.

Förebyggande ANDT- arbete i Norbergs kommun

Sociala sektorns föräldrastöd erbjuder kostnadsfria råd- och stödsamtal till föräldrar som behöver prata med någon om gränssättning, konflikter i familjen eller oro kring alkohol eller drogbekymmer. Föräldrastödet samverkar också med regionen vid hembesök hos förstagångsföräldrar och samarbetar med familjecentralen. Genom detta arbete kan kommunens föräldrastödjare erbjuda stöd till fler och nå ut brett med information om riskbruk.

¹⁰ Handlingsplan. Alkohol, narkotika, dopning och tobaksförebyggande insatser i Karlstads kommun. Karlstad kommun, maj 2021.

Skolans elevhälsa genomför hälsosamtal med elever och erbjuder stöd och hjälp gällande ANDT till familjer där behov finns. Hälsosamtal med högstadiel elever behandlar eget bruk av ANDT. Elevhälsan förmedlar kontakt mellan vårdnadshavare och mottagningen Slussen, där samtalsgrupper för barn som lever i hem med riskbruk och missbruk. Elevhälsan orosmäler enligt rutin och har en upparbetad kontakt med polisen när behov finns. I skolans grunduppdrag ingår också undervisning om ANDT-frågorna i sex- och samlevnadsämnet, och i kemin där doping och droger tas upp.

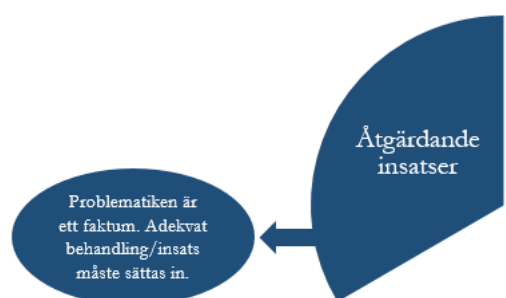

Sektorn för barn- och utbildning, sociala sektorn, Polisen och ungdomsgården träffas löpande och lyfter frågor som rör barn och unga, däribland ANDT. En gång per termin anordnas samverkansmöten mellan socialtjänsten och skolans kuratorer och ledning där bland annat ANDT-förebyggande arbete behandlas.

Åtgärdande ANDT- arbete i Norbergs kommun

Norbergs kommun erbjuder stöd för individer med riskbruk eller missbruk av ANDT genom huvudsakligen via kontakt med socialsekreterare och genom remitteringar till mottagningen Slussen. Man förmedlar också kontakt till andra instanser såsom Beroendecentrum Västmanland.

Beroendecentrum Västmanland är en länsgemensam verksamhet som består av en öppenvårdsmottagning med kopplingar till övriga vuxenpsykiatriska mottagningar i Västerås, Fagersta, Köping och Sala. Beroendecentrum samarbetar också med kommunala satellitmottagningar som finns i Västerås samt medverkar tillsammans med Frivården Mälardalen och Rättspsykiatri Västmanland i öppenvårdsmottagningen Treklöver.

Slussen erbjuder stöd till ungdomar och vuxna som är oroliga för sin ANDT-konsumtion. Slussens stöd inkluderar också problematik kring spel om pengar. Verksamheten är belägen i Fagersta och erbjuds genom samverkan med Fagersta kommun. På mottagningen får individen tillgång till stöd- och motivationssamtal, behandlingssamtal och medicinsk rådgivning. Slussen bistår också i att se över individens

sociala situation. Under 2020 och 2021 har Norbergs kommun remitterat 13 respektive 15 individer till Slussen för missbruksbehandling. Vid Slussen finns samtalsgrupper för barn som lever i hem med riskbruk och missbruk.

Norbergs kommun har i enlighet med socialtjänstlagen träffat en överenskommelse med Region Västmanland om samverkan kring personer med missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, läkemedel eller dopningsmedel. I överenskommelsen tydliggörs hur samverkan ska ske och var det huvudsakliga ansvaret för insatserna ligger. Exempelvis är det kommunernas ansvar att initiera tvångsvård enligt lagen om vård av missbrukare (LVM). Under 2020 och 2021 har Norbergs kommun genomfört totalt två LVM-placeringar.

Strategi för ANDT-arbetet i Norbergs kommun

Denna strategi anger hur Norbergs kommun under perioden 2022-2026 ska arbeta för att bidra till uppfyllandet av de globala, nationella och regionala målen för ANDT-området. Strategin innehåller också fokusområden för Norbergs kommuns förebyggande ANDT-arbete under strategiperioden. Till Norbergs kommuns strategi för ANDT-arbetet 2022-2026 kopplas en handlingsplan för samma period. I handlingsplanen listas konkreta verksamhetsinsatser som ska bidra till uppfyllandet av målen för ANDT-området. Vilka insatser som ska genomföras under ett visst verksamhetsår fastställs i kommunstyrelsens strategiska verksamhetsplan.

Den övergripande målsättningen med Norbergs kommuns ANDT-arbete är:

Norbergs kommun är fri från narkotika och doping, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk.

En del i strategin är att prioritera bland de nationella målen för att kunna fokusera det lokala arbetet bättre. De nationella mål som Norbergs kommun prioriterar under strategiperioden är:

- Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska.
- Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.
- Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.

För att nå målen med ANDT-arbetet i Norbergs kommun krävs ett långsiktigt och hälsofrämjande arbete. ANDT-arbetet har många beröringspunkter med andra områden, såsom folkhälsa, trygghet och brottsförebyggande arbete. Insatser som syftar till att bidra till målen ovan bidrar därmed också till att uppfylla kommunens mål för folkhälsa, trygghet och brottsförebyggandet.

Strategins fokusområden

Norbergs kommuns strategi för ANDT-arbetet är också att välja tre fokusområden för strategiperioden. I Handlingsplan för ANDT-arbetet i Norbergs kommun finns verksamhetsinsatser för vart och ett av dessa områden med såväl främjande som förbyggande och åtgärdande fokus.

Främjande, förbyggande och åtgärdande insatser

1. Strukturerad samverkan

Genom att se på såväl främjande som förbyggande och åtgärdande insatser som delar i kommunens ANDT-arbete så tydliggörs att kommunens samtliga verksamheter har en viktig roll i arbetet. Detta i sin tur understryker vikten av samverkan. En strukturerad samverkan innebär att samverkan följer en plan och att ingående aktörer är medvetna om sin egen och de andras roll och ansvar i samverkan. Samverkan i ANDT-arbetet ska vara strukturerad såväl inom kommunens verksamheter som mellan kommunen och invånarna, andra offentliga aktörer, näringsliv och civilsamhälle.

Främjande och förbyggande insatser

2. Uppsökande verksamhet

Uppsökande verksamhet är ett viktigt verktyg för att nå ut till människor som kan behöva stöd eller vård relaterat till eget eller andras bruk av ANDT. Arbetet är kontaktskapande och riktas till grupper som kan vara svåra att nå med andra insatser. Uppsökande verksamhet är också kunskapsinsamlade, och ger en ökad kännedom om levnadsförhållanden i kommunen. Uppsökande verksamhet kan vara traditionellt fältarbete, ökad vuxennärvaro vid strategiskt utvalda platser och tider och ha fokus på ungdomar och vuxna för att förebygga eget bruk av ANDT. Men, arbetet bör också inkludera fokus på målgruppen barn som växer upp i familjer med missbruk, för att nå fram och kunna erbjuda stöd.

Främjande och förbyggande insatser

3. Kunskaps- och informations-spridning

Kunskap är en förutsättning för att kunna göra informerade val, både för vuxna och unga. Norbergs kommun har många kanaler där kunskap kan förmedlas för att öka medvetenheten om ANDT-området bland allmänheten. Men en ökad allmän kunskap om riskerna med ANDT kan fler hjälpas åt att förbygga riskbruk och beroende, och fler kan se till att den som är i behov kan få stöd.

Revidering och utvärdering av strategin

Norbergs kommuns strategi för ANDT-arbetet gäller under perioden 2022-2026. Strategin revideras minst en gång per mandatperiod, så att programmet följer de nationella riktlinjerna för ANDT-området. Utvärdering och analys av ANDT-arbetet genomförs efter strategiperiodens slut inför framtagandet av en ny strategi.

Nationella mål	Indikatorer för utvärdering
<ul style="list-style-type: none">• Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska.	<ul style="list-style-type: none">• Röker dagligen, elever i åk 7, 9 och Gy åk 2. Källa: Liv och hälsa Ung.• Andel 18 år och äldre som röker dagligen Källa: Liv och hälsa
<ul style="list-style-type: none">• Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.	<ul style="list-style-type: none">• Dricker alkohol minst en gång i månaden de senaste 12 månaderna, åk, 7, 9 och Gy åk 2. Källa: Liv och hälsa Ung.• Andel riskkonsumenter 18 år och äldre Källa: Liv och hälsa.
<ul style="list-style-type: none">• Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.	<ul style="list-style-type: none">• Har någon gång använt narkotika, åk, 7, 9 och Gy åk 2. Källa: Liv och hälsa Ung.• Antal sociala insatser som orsakats av föräldrars och/eller barn och ungdomars missbruk. Källa: Kommunens egen uppföljning.• Antal remisser till Slussen. Källa: Kommunens egen uppföljning.• Andel klienter vid Slussen som bedömer stödet vara av god kvalitet. Källa: Slussens klientundersökning.